

Η Κυθρέα στον κυπριακό τύπο της δεκαετίας του 1910

του Κωστή Κοκκινόφτα

Όπως είχαμε αναφέρει και σε παλαιότερα σημειώματά μας, στις κυπριακές εφημερίδες, που άρχισαν να εκδίδονται αμέσως μετά την καθεστωτική μεταβολή του 1878 και οι οποίες αποτελούν μία από τις σημαντικότερες πηγές μελέτης της ιστορίας της εποχής, περιλαμβάνονται πολλή και ενδιαφέροντα δημοσιεύματα, που αφορούν στη ζωή των κατοίκων των χωριών και των πόλεων του νησιού. Ορισμένα από αυτά, που σχετίζονται με την κοινότητα της Κυθρέας, είχαμε αναδημοσιεύσει, με σύντομα σχόλια, σε παλαιότερα κείμενά μας *Ιπερ. «Ελεύθερη Κυθρέα»*, αρ. 41-42(1991), σ. 136-137, αρ. 47-48(1993), σ. 122, αρ. 50-51(1994), σ. 113-114, αρ. 75-76(2003), σ. 55-58, αρ. 80-81(2004), σ. 128-129, αρ. 86-87(2006), σ. 2-61. Στο παρόν σημείωμα δίνουμε στη δημοσιότητα δεκατέσσερα δημοσιεύματα, που αφορούν διάφορες πτυχές της ιστορίας της κωμόπολης, κατά τη δεκαετία του 1910. Ας σημειωθεί, ότι σε κάποια από αυτά το όνομα της κωμόπολης αναγράφεται με έψιθο (Κυθρέα) και σε άλλα με άηφα γιώτα (Κυθραία), ενδεικτικό της χρήσης και των δύο τύπων του.

Το πρώτο από τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκε στην εφημερίδα «Πατρίς», ημερομηνίας 31/13 Ιουνίου 1912, και αναφέρεται στα εγκαίνια του ναού της Παναγίας της Χαρδακιώτισσας από τον Αρχιεπίσκοπο Κύριλλο Β' (1909-1916), τα οποία έγιναν με δαπάνες του εμπόρου Μιχαήλ Ατταλίδη. Ο ναός αυτός, όπως γνωρίζουμε από σχετική επιγραφή, είχε περατωθεί το 1878. Η ίδια εφημερίδα, ημερομηνίας 18/31 Ιουλίου 1913, δημοσίευσε επίσης ένα σύντομο σημείωμα για την πανήγυρη της Αγίας Μαρίας, κατά την οποία είχαν προσέλθει στην Κυθρέα κάτοικοι της πρωτεύουσας και των περιχώρων.

Αρκετά άλλα δημοσιεύματα αναφέρονται στην πρόθεση του εγχώριου εμπόρου Κωνσταντίνου Μηλίδη (1869-1929), ο οποίος δραστηριοποιείτο στο Κάιρο, να αναλάβει τις δαπάνες για τη διοχέτευση νερού από το Κεφαλήβρυσσο με διασωληνώσεις στις συνοικίες της κωμόπολης. Επιλύετο έτσι ένα μεγάλο πρόβλημα, το οποίο σχετιζόταν με θέματα υγείας και απασχολούσε τους κατοίκους για πολλή χρόνια και που οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες της εποχής δεν επέτρεπαν την οριστική ρύθμισή του. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Φωνή της Κύπρου», ημερομηνίας 6/19 Σεπτεμβρίου 1914, η είδηση της άφιξης του Μηλίδη στην Κυθρέα είχε γίνει δεκτή με ενθουσιασμό και πολλοί κάτοικοι με τους ιερείς, τους δασκάλους και τους μαθητές εξήλθαν σε αρκετή απόσταση για να τον προ-

υπαντήσουν. Όπως αναφέρεται, ο Μηλίδης θεωρούσε ότι προϋπόθεση ανάπτυξης της κωμόπολης ήταν η ίδρυση Δημαρχείου, που θα μεριμνούσε για την επισκευή και την καθαριότητα των δρόμων και θα την καθιστούσε θελκτικό θέρετρο, ιδίως για τους κατοίκους της πρωτεύουσας. Γι' αυτό και κατά την εκεί διαμονή του περιέφερε σχετική αίτηση προς υπογραφή από τους κατοίκους, την οποία ακολούθως θα προωθούσε προς την Κυβέρνηση για υλοποίησή της.

Πράγματι, η ανακήρυξη της Κυθρέας σε Δήμο έγινε μερικούς μήνες αργότερα, οπότε εστάλη, τον Μάρτιο του 1915, ο γραμματέας της Διοίκησης Νικοηόπουλος, για να εποπτεύσει την υποβολή υποψηφιοτήτων και τη διεξαγωγή εκλογών για την ανάδειξη του πρώτου Δημοτικού Συμβουλίου. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Ελευθερία», ημερομηνίας 14/27 Μαρτίου 1915, ο Νικοηόπουλος κατάφερε να συμβιβάσει τις διάφορες αντιμαχόμενες ομάδες, με αποτέλεσμα να υποβληθούν τελικά μόνο οκτώ υποψηφιότητες, όσες και τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, γεγονός που συνέτεινε ώστε να αποφευχθούν οι εκλογές. Σύμφωνα με το δημοσίευμα τα πρώτα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου ήσαν οι Χρυσανθος Κωνσταντίνου, Παύλος Χατζηχρήστου, Μιχαήλ Ατταλίδης, Νικόλαος Καττάμης, Κυριάκος Λεμονοφίδης, Χριστοφάκης Κοηλιός, Πετράκης Χατζηηουκάς και Ευγένιος Ζαμπακίδης. Αναφέρεται δε, ότι θα συνέρχονταν σε συνεδρία, την 1η Απριλίου του ίδιου έτους, για να εκλέξουν τον πρώτο Δήμαρχο της κωμόπολης, που όπως γνωρίζουμε από μεταγενέστερα δημοσιεύματα ήταν ο Νικόλαος Καττάμης. Είναι αξιοσημείωτο, ότι, σύμφωνα με την εφημερίδα, είχε καταβληθεί προσπάθεια για να πειστεί ο προύχοντας της Κυθρέας Γιάγκος Θεμιστός να αποδεχθεί εκλογή του στο Δημοτικό Συμβούλιο και ανάληψη της προεδρίας του, αφού εθεωρείτο ο πλέον ενδεδειγμένος για τη θέση αυτή. Ο Θεμιστός, όμως, αρνήθηκε λόγω άληθων υποχρεώσεών του, που δεν του επέτρεπαν να διαθέτει τον απαραίτητο χρόνο, για την εξάσκηση των καθηκόντων του Δημάρχου.

Όπως αναφέρεται σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Κυπριακός Φύλαξ», ημερομηνίας 29 Σεπτεμβρίου 1915, το Δημοτικό Συμβούλιο προσεκάλεσε σε συνεδρία του τον Κωνσταντίνο Μηλίδη, ο οποίος βρισκόταν τότε στην Κύπρο, στον οποίο εκφράσθηκαν θερμές ευχαριστίες για τη συμβολή του στην ίδρυση του Δημαρχείου. Ο Μηλίδης επαναδιατύπωσε την πρόθεσή του να προσφέρει 200 λίρες, για την υλοποίηση του έργου της διοχέτευσης νερού από το Κεφαλήδωρσο στις γειτονιές της Κυθρέας.

Πράγματι, σύμφωνα με την «Ελευθερία», ημερομηνίας 21/3 Ιουνίου 1916, οκτώ περίπου μήνες αργότερα, ο Μηλίδης εξουσιοδότησε τον δικηγόρο της Λευκωσίας Δημοσθένη Σεβέρη να καταθέσει το ποσό αυτό εντόκως στην εκκλησία του

Αγίου Ανδρονίκου της κωμόπολης προς όφελος του Δημαρχείου κάτω από ορισμένους όρους, τους οποίους το Δημοτικό Συμβούλιο απεδέχθη. Στο μεταξύ ανοίχθηκε κατάλληλος συνδρομών, για τη συγκέντρωση του υπολειπόμενου ποσού, για την ολοκλήρωση του έργου.

Σε άρθρο κείμενο της «Ελευθερίας», ημερομηνίας 4/17 Ιουλίου 1915, σημειωνόταν ότι η διοχέτευση πόσιμου νερού στις γειτονίες της Κυθρέας θα συνέβαλλε στην περαιτέρω ανάπτυξή τους, αφού αποτελούσε δημοφιλή προορισμό για τις κυριακάτικες εκδρομές των κατοίκων της πρωτεύουσας και ειδικότερα των λαϊκών τάξεών της. Στο κείμενο γινόταν, επίσης, εισήγηση για την κατασκευή αμαξιτής οδού μέχρι το Κεφαλήδωρο, έτσι ώστε να μπορούν οι επισκέπτες να μεταβαίνουν σε αυτό.

Αρθρογράφος της ίδιας εφημερίδας, στο φύλλο ημερομηνίας 30/13 Μαΐου 1916, επαινούσε τον γραμματέα του Δημαρχείου για την ευεργετική για την Κυθρέα δραστηριότητά του και σημείωνε ότι είχαν αρχίσει να γίνονται κάποια έργα στην κωμόπολη, όπως πηλακόστρωση δρόμων και καθαρισμός του ποτάμιου δικτύου. Ωστόσο, σύμφωνα με όσα σημείωνε, χρειαζόνταν να γίνουν και πολλά άλλα, όπως η μετακίνηση του κοιμητηρίου σε απομακρυσμένο από την κωμόπολη χώρο, ώστε να σταματήσουν να θάπτονται οι νεκροί στα προαύλια των εκκλησιών και παραηλεύως των σχολείων. Ακόμη, εισηγείτο τη σύσταση, με πρωτοβουλία του Δημαρχείου, των εκκλησιαστικών επιτροπών και των δασκάλων, φιλόδενδρου ομίλου, που θα μεριμνούσε για τη δενδροφύτευση των γύρω γυμνών λόφων, ιδίως με χαρουπιές και αμυγδαλιές. Τέλος, διερωτάτο τι είχε απογίνει η δωρεά του Μηλίδη, που είχε εξαγγελθεί με πανηγυρικό τρόπο, τόσο πριν όσο και μετά τη σύσταση του Δημαρχείου. Όπως είναι γνωστό από άλλες πηγές, τελικά η αξιοποίηση της δωρεάς και η μεταφορά του νερού στις διάφορες γειτονίες της Κυθρέας πραγματοποιήθηκε μερικά χρόνια αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Για το ζήτημα της ταφής των νεκρών στο προαύλιο των εκκλησιών της κωμόπολης αρθρογράφος και πάλιν της «Ελευθερίας», ημερομηνίας 7/20 Οκτωβρίου 1917, επέκρινε το Δημοτικό Συμβούλιο για την καθυστέρηση της ίδρυσης κατάλληλου κοιμητηρίου. Διερωτάτο δε πώς και ο διοικητής της Λευκωσίας δεν είχε επιληφθεί του θέματος εφαρμόζοντας τη σχετική νομοθεσία, που υποχρέωνε τους κατοίκους, για λόγους προστασίας της υγείας τους, να ιδρύσουν κοιμητήρια σε αρκετή απόσταση από τις κατοικημένες περιοχές.

Το επόμενο σχετικό με την Κυθρέα δημοσίευμα προέρχεται και πάλιν από την ίδια εφημερίδα, ημερομηνίας 15/28 Ιουλίου 1917, και αφορά την επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ' (1916-1933) στην κωμόπολη, στα πλαίσια περιοδεί-

ας που πραγματοποιούσε στα χωριά της αρχιεπισκοπικής περιφέρειας. Όπως αναφέρεται, τον Αρχιεπίσκοπο προϋπάντησαν έξω από την κωμόπολη οι πρόκριτοι, οι ιερείς, οι δάσκαλοι και οι μαθητές. Στις περιόδους αυτές, που διαρκούσαν από τις αρχές της άνοιξης μέχρι τα τέλη του φθινοπώρου, οι Αρχιερείς του νησιού επιλαμβάνονταν διαφόρων προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές και οι κάτοικοι του νησιού. Στην περιοχή της Κυθρέας, ο Αρχιεπίσκοπος διέμενε για μερικές μέρες στο μοναστήρι της Θεοτόκου και επισκεπτόταν καθημερινά είτε μία από τις ενορίες της, είτε ένα από τα γύρω χωριά, όπως το Τραχώνι, το Νέο Χωρίο, τη Βώνη και το Έξω Μετόχι.

Σύμφωνα με αρθρογράφο της εφημερίδας «Πατρίς», ημερομηνίας 26/8 Αυγούστου 1917, ο οποίος υπογράφει με το ψευδώνυμο «Φοίβος», κατά την επίσκεψή του αυτή, ο Κύριλλος είχε εισηγηθεί στους κατοίκους της Κυθρέας να μεριμνήσουν για την ίδρυση ανώτερης διτάξιας Σχολής. Ας σημειωθεί, ότι παρόμοιες Σχολές είχαν λειτουργήσει την ίδια περίοδο και σε αρκετές άλλες κωμοπόλεις του νησιού, όπως στη Λάπηθο, την Ευρύχου, το Ριζοκάρπασο και αηλήου, σε μια προσπάθεια διάδοσης των ελληνικών γραμμάτων στο νησί. Όπως αναφέρεται, οι δαπάνες λειτουργίας της Σχολής θα καλύπτονταν από συνδρομές της Αρχιεπισκοπής και των ενοριακών ναών της Κυθρέας, καθώς και από τα εισιτήρια των μαθητών. Αναμενόταν δε, κατά το επόμενο έτος, να λειτουργήσει η πρώτη τάξη, οι απόφοιτοι της οποίας θα αποτελούσαν στη συνέχεια τη δεύτερη τάξη. Ο «Φοίβος» εισηγείτο να τεθεί αρχικά η Σχολή υπό τη διεύθυνση του διευθυντή του Αρρεναγωγείου του Αγίου Ανδρονίκου, έτσι ώστε να περιοριστούν οι δαπάνες λειτουργίας της.

Περαιτέρω πληροφορίες για την προσπάθεια σύστασης της Σχολής αυτής δίνονται σε σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας «Ελευθερία», ημερομηνίας 5/18 Αυγούστου 1917. Όπως σημειώνεται, η Σχολή θα λειτουργούσε τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και η εξαμελής εφορευτική επιτροπή της θα αποτελείτο από εκπροσώπους των πέντε ενοριών της Κυθρέας και της ενορίας της Χρυσίδας. Την ευθύνη για την εκλογή των μελών ο Αρχιεπίσκοπος Κύριλλος ανέθεσε στον δήμαρχο της κωμόπολης, ο δε διορισμός του Σχολήρχη αναμενόταν να γίνει αμέσως μετά, σε σύσκεψη υπό την προεδρία του.

Φαίνεται, όμως, ότι η γενικότερη οικονομική κρίση, που μάστιζε τότε την Κύπρο, τόσο εξαιτίας της αποικιοκρατικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας, όσο και λόγω του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, δεν ευνοούσε την ανάληψη της δαπάνης για τη λειτουργία της Σχολής. Το γεγονός επεσήμανε αρθρογράφος της εφημερίδας «Πατρίς», ημερομηνίας 30/12 Σεπτεμβρίου 1917, ο οποίος πρόσθετε ότι σε αυτό συνέτεινε και η έλλειψη της απαιτούμενης θέλησης εκ μέρους των